

DE ROSDOEK

de heemkundige studiekring

DE ACHT ZALIGHEDEN

DE ROSDOEK

aflevering 3 najaar 1974

Voorlopige redactie:

Mej. C. van Leersum, Sint-Janstraat 55 Duizel

C. Cornelissen, Nieuwstraat 7^h Eersel

Heem-vrienden,

Hij is er weer, de Rosdoek, en dat is veel eerder dan u wellicht vermoed hebt. Maar zoals U verderop zult merken, is er een gegronde reden voor dat hij nu verschijnt.

Allereerst moet de redactie een nalatigheid goedmaken, die ze zeer betreurt: ze heeft in aflevering 2 vergeten dat de fraaie tekening op de omslag het werk is van ons lid B. Sebragts, leraar tekenen, die ons aller dank hiervoor ten zeerste verdient.

De aanmerking van enkelen uwer dat de rosdoek wat al te dicht bij de staart van ons ros hangt- wat rampzalige gevolgen kan hebben- steekt de redactie graag in haar eigen zak, omdat haar aanwijzing deze a-historische plaats is gekozen: de rosdoek moest duidelijk zichtbaar zijn.

Het bestuur heeft helaas moeten constateren dat haar roep om steun van de leden nog een roep in de woestijn is gebleven.

Wie heeft nog tijd en energie over om de redactie te ontlasten met haar de lay out- die nog erg pover is- en het evt. type-werk te verrichten? Ook het verwerken tot boekjes en de verzending kosten de families Van Asperen en Fokkelman veel tijd.

Wie helpt de heer H. Huybers uit Steensel zijn vele materiaal paleografisch te bewerken; de cursus paleografie is toch door 21 leden gevolgd.

Uit de bestuursvergadering van 23 sept. 1974.

Ingekomen stukken:

Onze kring is lid geworden van de "Stichting Nationale Contactcommissie Monumentenbescherming", een overkoepeling van allerlei verenigingen die werkzaam zijn op het gebied van monumenten in de ruimste zin van het woord.

Monumentenjaar 1975:

Onze Kempen, en bijna heel Zuid-Nederland is arm aan oude monumenten. Daarom is het des te zinvoller dat we er zuinig op zijn en er uiterst zorgvuldig mee omgaan. Op blz. 4 staat een oproep aan alle leden om hun hulp te verlenen bij het inventariseren van alle goeds dat beschermd moet worden. Het ligt in de bedoeling eind 1974 en begin 1975 alle inventarissen te bezien en samen te bundelen, zodat voorjaar 1975 over het uitgebrachte materiaal gediscussieerd kan worden onder leiding van deskundigen, o.a. van de Rijksdienst van Monumentenzorg en van de Technische Hogeschool in Eindhoven. Lees daarom heel aandachtig het artikel van A.D. Kakebeke op blz. 4. Wellicht begrijpt U dan waarom de redactie haast had met deze Rosdoek.

Contributie:

Zoals U in "Brabants Heem" hebt kunnen lezen, wordt het tijdschrift noodgedwongen duurder. Dit houdt in dat onze kring per lid aan de Stichting meer moet afdragen en... U raadt het al, een voorstel tot verhoging van de contributie, n.l.

- f. 20.-- lidmaatschap en abonnement op "Brabants Heem"
- f. 8.-- huisgenoten van de leden, zonder abonnement.
- f. 10.-- jeugdlidmaatschap met abonnement.

Ken Uw Kempen:

Voor de overgebleven exemplaren wordt een zinnige besteding gezocht.

Het Bestuur.

Voorlopig programma.

- 24 oktober: De Eerwaarde Heer W. Knippenberg spreekt over de Westfaalse- en Kempische Teuten. Zie de circulaire van 11 oktober j.l.
- 9 november: 's Middags een heem-excursie naar Lommel. Inde Belgische Kempen is voor ons nog veel te leren en te waarderen. Dat o.a. de rijksgrens geen cultuurgrens is, kunt U deze middag weer eens ervaren. In de toekomst zullen nog meer "kennismakingen" met de burens georganiseerd worden.
- 26 november: De Heer D.v. Bussel onderhoudt ons middels dia's over de Brabantse molens, hun bouw en werking. De molensliefhebbers kunnen deze avond hun hart ophalen aan deze lezing van een deskundige, die ook van de technische kant van deze zaak heel wat afweet.
- 30 november: 's Middags bezichtiging van de prachtige standaardmolen in Bergeijk. Deze datum staat nog niet vast. Het wordt een prakrijkmiddag na de theorie van 26 november.

Heem-vrienden,

Hij is er weer, de Rosdoek, en dat is veel eerder dan u wellicht vermoed hebt. Maar zoals U verderop zult merken, is er een gegronde reden voor dat hij nu verschijnt.

Allereerst moet de redactie een nalatigheid goedmaken, die ze zeer betreurt: ze heeft in aflevering 2 vergeten dat de fraaie tekening op de omslag het werk is van ons lid B. Sebrechts, leraar tekenen, die ons aller dank hiervoor ten zeerste verdient.

De aanmerking van enkelen uwer dat de rosdoek wat al te dicht bij de staart van ons ros hangt- wat rampzalige gevolgen kan hebben- steekt de redactie graag in haar eigen zak, omdat haar aanwijzing deze a-historische plaats is gekozen: de rosdoek moest duidelijk zichtbaar zijn.

Het bestuur heeft helaas moeten constateren dat haar roep om steun van de leden nog een roep in de woestijn is gebleven.

Wie heeft nog tijd en energie over om de redactie te ontlasten met haar de lay out- die nog erg pover is- en het evt. type-werk te verrichten? Ook het verwerken tot boekjes en de verzending kosten de families Van Asperen en Fokkelman veel tijd.

Wie helpt de heer H. Huybers uit Steensel zijn vele materiaal paleografisch te bewerken; de cursus paleografie is toch door 21 leden gevolgd.

Uit de bestuursvergadering van 23 sept. 1974.

Ingekomen stukken:

Onze kring is lid geworden van de "Stichting Nationale Contactcommissie Monumentenbescherming", een overkoepeling van allerlei verenigingen die werkzaam zijn op het gebied van monumenten in de ruimste zin van het woord.

Monumentenjaar 1975:

Onze Kempen, en bijna heel Zuid-Nederland is arm aan oude monumenten. Daarom is het des te zinvoller dat we er zuinig op zijn en er uiterst zorgvuldig mee omgaan. Op blz. 4 staat een oproep aan alle leden om hun hulp te verlenen bij het inventariseren van alle goeds dat beschermd moet worden. Het ligt in de bedoeling eind 1974 en begin 1975 alle inventariseren te bezien en samen te bundelen, zodat voorjaar 1975 over het uitgebrachte materiaal gediscussieerd kan worden onder leiding van deskundigen, o.a. van de Rijksdienst van Monumentenzorg en van de Technische Hogeschool in Eindhoven. Lees daarom heel aandachtig het artikel van A.D. Kakebeeke op blz. 4. Wellicht begrijpt U dan waarom de redactie haast had met deze Rosdoek.

Contributie:

Zoals U in "Brabants Heem" hebt kunnen lezen, wordt het tijdschrift noodgedwongen duurder. Dit houdt in dat onze kring per lid aan de Stichting meer moet afdragen en... U raadt het al, een voorstel tot verhoging van de contributie, n.l.

- f. 20.-- lidmaatschap en abonnement op "Brabants Heem"
- f. 8.-- huisgenoten van de leden, zonder abonnement.
- f. 10.-- jeugdlidmaatschap met abonnement.

Ken Uw Kempen:

Voor de overgebleven exemplaren wordt een zinnige besteding gezocht.

Het Bestuur.

Voorlopig programma.

- 24 oktober: De Eerwaarde Heer W. Knippenberg spreekt over de Westfaalse- en Kempische Teuten. Zie de circulaire van 11 oktober j.l.
- 9 november: 's Middags een heem-excursie naar Lommel. Inde Belgische Kempen is voor ons nog veel te leren en te waarderen. Dat o.a. de rijksgrens geen cultuurgrens is, kunt U deze middag weer eens ervaren. In de toekomst zullen nog meer "kennismakingen" met de burens georganiseerd worden.
- 26 november: De Heer D.v. Bussel onderhoudt ons middels dia's over de Brabantse molens, hun bouw en werking. De molensliefhebbers kunnen deze avond hun hart ophalen aan deze lezing van een deskundige, die ook van de technische kant van deze zaak heel wat afweet.
- 30 november: 's Middags bezichtiging van de prachtige standaardmolen in Bergeijk. Deze datum staat nog niet vast. Het wordt een prakrijkmiddag na de theorie van 26 november.

INVENTARISATIE VAN STREEKEIGEN HISTORISCHE BOUWSELS.

Met het Monumentenjaar 1975 in het verschiet zou het goed zijn, als we een nauwkeurig overzicht hadden van de in historisch, volkskundig, architectonisch, landschappelijk en stedenbouwkundig opzicht waardevolle bouwsels en structuren in ons kringgebied. Het gaat daarbij om objecten, die minstens 50 jaar oud zijn en die, als ze door verbouwing of slechts onderhoud zijn aangetast, zonder al te kostbare of ingrijpende maatregelen kunnen worden hersteld. Het lijkt me mogelijk, dat een groep leden van onze kring zo een inventarisatie zou kunnen verwezenlijken. Het ligt voor de hand, dat de deelnemers aan dit onderzoek hun eigen dorp zouden bewerken. Dan is het werk verbonden aan het opsporen van de objecten vrij gering. Men kent al die gebouwtjes of pleintjes uit dagelijkse aanschouwing. Het gaat er maar om nog eens door het dorp te wandelen om te zien of Uw kennis van zaken volledig is.

Sommige van die bouwsels of structuren zijn al geplaatst op de Voorlopige lijst van Rijksmonumenten. Ik zou deze echter ook opgenomen willen zien. We kunnen dan onze inventarisatie vergelijken met de Rijksmonumentenlijst om zo een lijst te verkrijgen van die zaken, waarvan wij als heemkundigen menen, dat ze bescherming in een of andere vorm behoeven. Die lijst zou na de inventarisatie per dorp door een door de kring te benoemen "verwerkings-commissie" kunnen worden gecontroleerd om tot een definitieve evenwichtig opgestelde lijst te komen. Zou de inventarisatie per dorp b.v. 15 november kunnen worden afgerond, dan zou de verwerkingscommissie met haar werk circa 15 december gereed kunnen zijn en zou de kring zich eind 1974 kunnen beraden over een actie om de beoogde bescherming in enigerlei vorm te verwezenlijken.

Het is echt geen groot werk. We zouden lijsten moeten maken, waarop na een volgnummer het object met volledig adres zou moeten worden genoteerd, waarna met wat kruisjes mededeling zou kunnen worden gedaan omtrent verbouwing, onderhoud, e.d. Zo een lijst kan worden gestencild en worden uitgereikt aan de deelnemers. Bovendien zou het object moeten worden ingetekend op een topografische kaart 1:25.000, door op de juiste plaats het volgnummer te schrijven. Ook deze kaarten kan de kring ter beschikking stellen. Ideaal (maar niet noodzakelijk) zou zijn als van de heel belangrijke objecten een zwart-wit foto zou worden gemaakt. Zonder moeite verkrijgbare gegevens zouden moeten worden genoteerd, b.v. een bouwjaar, ontleend aan een gevelsteen of een muuranker.

Rest de vraag: wat zou je op de inventaris moeten plaatsen? Het antwoord is moeilijk te geven. Mij dunk; alle bouwsels en structuren (bv. dorpspleintjes) die U interessant of mooi vindt, en waarvan U meent, dat ze met enige moeite weer gaaf te maken zijn. Zeker ook die zaken, die een landschap of een dorpsgezicht bepalend beïnvloeden, Het is beter te veel op de lijst te zetten dan te weinig. De verwerkingscommissie kan gemakkelijker een "te veel" terugdraaien dan een "te weinig" aanvullen. Dat het eventueel schrappen van objecten van Uw lijst niet zonder overleg gebeurt is vanzelfsprekend. Wie doet er mee?

A.D. Kakebeke.

Opgave bij schrijver dezes, de Heer A.D. Kakebeke, Hint 29, Eersel. red.

't Smorspötje

Onder deze titel willen wij proberen een geregelde bijdrage te leveren aan "de Rosdoek" over volkskunde en dialect van Reusel. En de eerste bijdrage zal dan ook zijn het verklaren waarom wij deze titel hebben gekozen.

Wanneer vroeger een varken was geslacht, werd door de "slachter" hier en daar een "trelleke" van het varken afgesneden, wanneer dit op de "leer" hing. Door het kappen en snijden hing er links en rechts wel een Verkarteld stukje vlees, dat toch maar ontsierend zou werken als het er bleef zitten. Die "krellekes" gingen in 'n panneke, "'t smorspötje", dat nog dezelfde dag werd gekookt en verorberd. Het was geen "kermenaai", geen ham, geen "kienebak", geen spek, geen hersens. Het was van alles wat, niet gekeurd door de keurmeester, maar e'fengood en "goei vet smeug pötje".

Wij hopen dat onze bijdrage ook een smeug potje zal zijn. Hersens zitten er niet in. De keurmeester zal er misschien wel een moeite mee hebben, zijn keurmerk er aan te geven. Maar "vieze vèerekes worren nie vet". (bovendien zal alles wat er vroeger in de rosdoek werd meegevoerd ook niet altijd even onberispelijk geweest zijn. Misschien zat er zelfs wel eens het overschotje in van het smorspötje van de vorige dag.)

Mogen wij verder niet "èn de leste meur liggen" bij de rosdoek. Anderzijds zullen wij ervoor zorgen dat "nen boer en 'n zoeg, hebben nooit genoeg" op ons niet van toepassing zal zijn. En omdat "Reusel midden in 't vèereke ligt", zal het u niet bevreemden dat we met het varken begonnen zijn. En "toen kwam 'n vèereke mee 'n lange snuit en 't vertelseltje was uit."

W. van Gompel en G. Janssen

noot van de redactie: omdat het eerste volkskundige verhaal van onze bovenstaande leden beter op een aparte bladzijde tot zijn recht komt, leest u verder op blz. 6

Van de boekenplank

Degenen die met plezier "Spokerijen in de Kempen" hebben gelezen, kunnen wij nu wijzen op twee gelijksoortige boeken.

De Europese Bibliotheek te Zaltbommel is uitgebreid met "Spokerijen in Limburg", verzameld door H. Welters en naverteld door Ria Lissenberg-Hürter

en "Spokerijen in Gelderland", verhalen over reuzen, heksen, witte juffers, weerwolven, ridders en jonkvrouwen uit de Geldersche Volks-Almanak van 1835 tot 1904, 1942 en 1947, verzameld en naverteld door Ria Lissenberg-Hürter.

Ook deze twee delen zijn geïllustreerd door Jan Radersma.

Om uw kinderen voor te tekenen.

Goede raad: tijdens het opwindende verhaal telkens een streepje aan het huisje toevoegen.

In dees huis woonde een menneke dat teveel gedronken had. Hij kreeg 't benauwd en ging naar buiten.

Hij liep 'n eindje.

Toen viel ie.

Hij kroop een eindje

en stond toen weer op.

Hij liep weer een eindje.

Toen viel ie weer.

Hij kroop weer een eindje,

stond weer op

en liep toen een heel eind.

Toen viel ie weer,

kroop weer een eindje,

stond weer op,

liep weer een eindje,

viel weer,

kroop weer een eindje

en stond weer op.

Toen moes ie overgeven (= spouwen)

Zijn vrouw zag dat, kwam naar buiten en zei:

"Ge zè een echt vèèreke."

W. van Gompel en G. Janssen.

Gegevens over Steensel uit het archief van de R.K. parochie opgetekend door pastoor Boeren.

Eertijds was te Steensel geen eige Pastoreele woning, waarom de Pastoors het armhuijs hebben moesten bewonen, hetgeene tansch voor een school en schoolhuijs gebruikt word, voor hetwelk zij jaarlijks een huur van zeventien gulden aan den Armmeester moesten betalen, hiertoe gaf de Pastoor uit zijn zak tien, en de kerk zeven gulden tot den tijd toe, dat het God behaagt heeft van eene nieuwe Pastorij te bouwen, te weten in het jaar 1823 den 1 Mai, wanneer wij Pastoor en Kerkmeesters den eerste steen aan dat gebouw gelegd hebben, en als het huijs voltrokken was heb ik het dadelijk gaan bewonen den 28 November 1823.

Naar dat wij dan de nieuwe Parochiaale Kerk op den Pinxtendag des jaars 1822 betrokken hadden, viel het oude Schuurkerkie ledig, welkers afbraak tot de nieuwe Pastorij gebruikt is, als ook den afbraak van het oud school en schoolhuis, hetgeen op het eijnde van dezen hof in den hoek bij na den Kerkhof gestaan heeft, en hetgeen het Gemeentebestuur aan de kerk had geschonken. De plaats, daar de Pastorij op gebouwd staat, is geruijlt met de oude Kerkplaats en daar nu het midden van den hof is, was een Drieske of Weijke, hetwelk ik, om den hof in order te brengen, voor zestig guldens heb moeten aankopen; en niettegenstaanden den afbraak van Kerk, School en Schoolhuijs, zijn er nog circa 40.000 steenen te kort gekomen; en behalve den afbraak van School, Schoolhuis met het hofke, heeft het gemeentebestuur, aan het kerkbestuur noch 400 guldens gegeven, en veele vragten en arbeid gratid gedaan, andersinds heeft niemand van de gemeente, om hun onvermogen iets behouven te geven, maar hetgeen wel moet aanmerkt worden is, dat wij Knegsel, hoewel ik ook Pastoor van Knegsel was, nooit om geld, of hulp gevraagd hebben, en vervolgens heeft het niets gedaan, of gegeven, en dus kan Knegsel nooit eenige aanspraak op de Pastorij maken.

Verder had ik den armen toestand van Steensel en de noodzakelijkheid van bouwen aan Hoogwaardig Heer Vicarius Apos. A.v. Alphen te kennen gegeven, van wiens oordeel het bouwen of niet bouwen ik liet afhangen: dezen om door een goed huis de Pastorij wat appetibolder te maken, zegt mij aan, om tot welwezen van de gemeente een nieuw huis te bouwen, waartoe hij zelfs 600 guldens heeft gegeven, en het overige heb ik meest bij liefdegiften moeten ophalen, voor dewelke wij Eijndhoven, Antwerpen, 'S Bosch, alsook de gesupprimeerde Heeren van Tongerlo hier voor te danken hebben.

Onder de weldoeners zijn ook begrepen, die in Nijnen tijd liefdegiften gratis aan de Kerk door mijn toedoen vereert hebben. Voor eerst eenen nieuwen zilvere kelk uit Antwerpen, gratis gegeven ter eeren van S. Lucia. Een zilveren Remonstrantie uit 'S Bosch gegeven, de ciborie gratis in Antwerpen vergult. item vier grote handelaars met andere ornamenten als alphen, casuijvels, corporaals etc.

p.s. Steensel en Knegsel vormden meer dan 200 jaar (tot 1900) één parochie.

H. Huybers
Riethovenseweg 31,
Steensel.

NE VRINDE

Ik wos vannemêrrege ne't poskentoor geweest um wa possejels te haole. Dur op den draai op 't Hof, krêk be't kejos, hiel me iemes aon. Bende gè hier bekend, zeej. Ik zee, dè zal nie zèn, ik heb hier alzelêve gewoand, zjukte iejt? Jè, zeej, ik ben hier mee vekansie en nou zoo 'k is gèer wete of ge in die ouwe kerrek kant. Ik zee, dè weet ik nie, hedde is gevuld of dadeur ope wos? Nee, zeej. Ik zee, jè witte wa't krek is, sèns desse in de noew zitte, zal die aaw wel geslote zèn en ik weet ok nie of 'r nog iejt insti. Staan er nog ouwe beelden in, zeej. Ik zee, ik zoo't oew nie kanne zegge mens. Wie zou dat dan wel kunne zegge, zeej. Ik zee, ik ben bang dè dè niemes wit, want dur hurde nojt iejt van, mèr ge zoddet is aon de pastერიj kanne vraoge of aon de kôster meskien. Wa doen ze nou mee die kerrek, zeej. Ik zee, ik denk dèsse ze op den duur aafbrêke, want toen we'r nog inzaote toen wos 't dak al kepot op sommige plakke en de goot, en ze din der al jaore niks mir aon. 't Wos grote sund, mèr ze liete ze gelêek onderkômme. Jè zeej, 'tis toch jammer dèsse dur niks aon doen. Dur kozze ze toch nog goed e mezejum van make. Ik denk dètter eene wos die in oudhede dee. Ik zee, jè dur wordt hier al zoveel aafgebroke, daor, nèffe Fried Giele hebbe ze al 'n skuur aafgebroke, die wos op ne keer ingezakt. En daor op den hoek dur stond e groot haus va Kiske Zàngers en 't Ja Singels 't zèn, en daor vort stont 'n hil groot haus van Alewijne, wur nou de noew kerrek sti, en dan daor de va Frans de Leijer, dè skènt ok al in de weeg te stoan. Dan gaan ze het hier nogal verandere, zeej. Ik zee, jè en ès ik 't goed gelèzen heb, dan moet, dè daor van den braauwer en daor aon den andere kant, dè van Sjaokken Hoeks en dur nèffe dè van Merie ve Gompelok nog eweg. Ze brêken 't gelêek aaf. En daor dè van Piet Verhees, dè is al verbaawe, dur zit nou de zoon in. Jè, ze brêken 't hil Hof aaf, daor wor Janus Vroeve wont, dur ston vruuger ok 'n ander, dè wos toen ok kefè, en achterum wos de bakkerèj, en dan ziede wel dètter nievel mir overblè. Dat zal heel wat geld gekost hebb, zeej. Ik zee, dè zalt allicht wel, mèr ès ze 't nie hon, dan zoo 'n ze 't wel ht z'ne kop luote. Mèr ik heb wel gehurd dè de grond vernakend duur moet zèn ze daor vort noew winkels baawe, mèr wa is tegeworrig nie duur? O, ge bent zogozeed op vekansie. Ge trèffet nou nogal mae't weer, en wa betolde nou nog ès ge ne naacht zo erregend slopt, dè zal ok nogal wa zèn zeker? O zeej, daor heb ik geen klagen over. Ik zee, o, dan is dètoch nie zo duur ès ik docht, mèr dan hedder toch zeker wel de kost bè? Ik zee, ik goj is gaaw na ons Trien want die zal onderhand de middeg ok wel klaor hobbe. Goeien dag.

Joh. Biemans.

Uit "De Koerier van Brabants Heem":

De uitgave van het dubbel-nummer van "Heemschild", het viermaandelijks periodiek van de kring "De Oude Vrijheid" te Sint-Oedenrode, dat als titel draagt: Het populierenlandschap van Sint-Oedenrode en Rijksweg", blijkt een succes te zijn: er werd reeds een tweede druk van verzorgd. Men kan het bestellen door f. 2.80 te storten op giro 323.20.64 t.n.v. de Penningmeester van de Heemkundige Kring "De oude Vrijheid" te Sint-Oedenrode, met vermelding: nr. 2 Heemschild 1974.

Akte betreffende de aanvragw tot het mogen bouwen van een nieuwe schuurkerk te Steensel in 1763.

Zegel: 3 stuivers; getekend: J. Lompré

Extract uijt het register der Resolutiën van de Hoogmogende Heeren Staten Generaal der Verenigde Nederlanden.

Veneris den 18 November 1763.

Is gehoord het rapport van de Heeren Nagel en andere haar hoogmogende Gedeputeerden tot de zaken van de Meijerije van 's Hertogenbosch hebbende ingevolge, en tot voldoening van deselver resolutie commissoriaal van de 23 Augustus laatstleden met en nevens eenige Heeren Gecommitteerde uijt den Raad van State, gëxamineerd een missive van J.W. de Jongh, Stadhouder van den quartierSchout van het quartier van Kempenland Meijerije van 's Bosch gesz te Valkenswaard den 18 daartevoren, houdende ingevolge, en tot voldoeninge van haar hoogmogende resolutie van den 29 Juli deses Jaars desselfs bericht op de Requeste van Jacobus de Bakker en Thomas Smolders, kerkmeesters van de Roomsche Kerkschuur tot Steensel quartiere en Meijerije voorsz: houdende, dat voorgen. Kerkschuur, dewelke in leeme wanden was gelegd, zoodanig oud en vervallen was, dat deselven door geen reparatie in Staat konde worden gehouden, vermits alle houtwerk en verder getimmerde was verrot en dat oversu, niet als met het uijterste gevaar daarinne dienst konde worden gedaan.

Dat sij supp. waren woonende in een kleijne en arme Gemeente, ten eenemaal overmogende en buitjen Staat, om onkosten te dragen; dat desniettegenstaande om niet gefrusteert te sijn van de oefeninge van hunnen Godsdienst, die sij onder conniventie van haar hoogmogende exerceerden, genoodsaakt wierden, hoe onvermogende deselve Gemeente ook was, egter de kosten te moeten ondergaan, om een nieuwe kerkschuur te doen bouwen welken opbouw, bij deselve met de minst mogelijke kosten konde werden ondernomen, dan dat sij supp. alvorens te beginnen, nodig hadden haar hoogmogende permissie en Octroy: Versoekende derhalven om in plaats van haaren vervallene en irreparabele Kerkschuur op de plaats alwaar diejegenswoordig is staande, te mogen doen bouwen een kerkschuur ter lengte van sestigs voeten, en ter breedte van dertich voeten, de hoogte van de Gevels twintigs voeten, en die van de bezijden muuren tien à twaalf voeten, in ijder kant van de zijmuuren, vier raamglazen, ieder vijf voeten in het vierkant met een dito van voete hoog, en twee en een halve breed, in ijder gevel een vierkanten raam van vijf voeten en een Deur Seven voeten hoog, breed vijf voeten. Voorts vier balken met sijn bovenwerk, die van anderen beplankt worden en daarop te leggen een Stroodak, alles volgens de aftekening van het oude en nieuwe gebouw, nevens de voorsz. Requeste aan haar hoogmogende gepresenteerd. Daarop gedelibereerd sijnde; Is goedgevonden en de verstaan aan de supp. mits desen te permitteren, om in plaats van haar vervalle en irreparabele Kerkschuur terplaatse alwaar de jegenwoordige is staande te mogen doen bouwen een nieuwe kerkschuur, terlengte van twee en sestigs, enterbreedte van dertigs voeten, de hoogte van de voor en agter Gevels sestien en die van de zijmuuren tien voet en Steen, in ijderselve te stellen vier glasramen, en noch een aan weerskanten van vijf voeten hoog, om twee en een halve voet breed.

zie verder blz. 12.

ENKELE OPMERKINGEN OVER TOPONYMIE

Voor de verklaring van perceelsnamen en andere toponymen is naast kennis van de historische geografie, naamkunde en historische taal-kunde, ook kennis van het plaatselijke dialect onontbeerlijk. Dit willen wij nu met een paar voorbeelden toelichten. Wij beginnen met wat kanttekeningen bij enkele verklaringen van toponymen in twee weken die de meeste lezers van De Rosdoek wel zullen kennen, n.l. A.D. Kakebeeke, H. Mandos, De Acht Zaligheden en A.D. Kakebeske Cursus prehistorie en geschiedenis van de omgeving van Eindhoven, 1973 (hierin van blz. 62-65 een opsomming van een aantal toponymen en hun betekenis). Wij bekijken nu een paar van de in bovenstaande werken genoemde en verklaarde toponymen voornamelijk van dialectologisch standpunt. Gezien de gevolgde methode (die uiteraard historische en historisch-geografische aanvulling behoeft) kunnen wij alleen die toponymen behandelen die nog als soortnaam of stofnaam in het dialect voortleven.

1. Bocht Cursus, enz., blz. 62: "omwald bouwlandperceel, meestal onverdeeld" (en op blz. 65: "Hongerbocht heeft niets te maken met weinig opleverende slechte grond, maar is een omwald perceel, dat ooit als zigeunerkamp heeft gediend")

Er bestaan twee woorden bocht. Bocht 1 (verwant met buigen) betekent kromming, omheining of omheinde ruimte. Bocht 2 betekent: uitschot, vuiligheid, waardeloze rommel (verwant met gotisch usbaugjan=schoonmaken). Frank van Wijk Etymologisch Woordenboek acht identificatie van bocht 1 en bocht 2 uitgesloten. Ons dialect kent bocht 1 alleen in de betekenis van kromming. Bocht 2 (met de klankvariant boecht die bij bocht 1 niet voorkomt) betekent uitschot, bijv. boecht fa kaart (slechte speelkaarten), boecht fa jóng (vlegels), d'r groeit niks es boecht (waardeloze gewassen) en bovendien: perceel slechte grond (let wel: bocht/boecht als stof- of soortnaam, niet als toponym). Toch acht ik het waarschijnlijk dat de bochttoponymen in onze streek slaan op slechte grond. Op de eerste plaats omdat deze betekenis aansluit bij het huidige dialect en op de tweede plaats omdat ze ook als boechtnamen voorkomen, wat in feite uitsluit dat we met bocht 1 te doen hebben. Conclusie; wij mogen aannemen dat in Reusel een bocht een perceel slechte grond aanduidt. Gaan we echter het woord bocht in groter dialectologisch verband bestuderen dan komt de situatie veel ingewikkelder te liggen. Het woord bocht kan dialectisch nogal wat betekenissen hebben. In het Woordenboek van de Brabantse Dialecten kunnen wij het volgende vinden: bocht betekent in: Udenhout, Goorle, Moergestel, Hilvarenbeek omwald bouwlandperceel, in Oosterwijk, Oorschot, Eersel, Udenhout, Hilvarenbeek, Lage Mierde is een bocht ongeveer synoniem met akker; Turnhout: Lage akkers; in Halle weide met een bron; Liederkerke, Effen, Bavel: omheinde weide; Londerzeel, Rozen-daal, Oorschot, Best: huisweide. Wij kunnen hierbij opmerken dat sommige plaatsen bocht in meerdere betekenissen kennen, maar ook dat het aantal gegevens te beperkt is om definitieve conclusies te trekken. Alleen een zeer gedetailleerd onderzoek naar het woord bocht in een zo groot mogelijk gebied, het zorgvuldig in kaart brengen van de bochttoponymen, het vergaren van veel historisch materiaal en een historisch-geografisch onderzoek van de betreffende percelen zal een definitieve oplossing kunnen bieden. Voorlopig houden wij het er maar op dat we in Reusel althans met een perceel slechte grond te doen hebben.

2. Dijk De Acht Zaligheden, blz. 339: "De dijk loopt recht op een door-waadbare plaats af en kruist deze (in de Kempen is dijk dus een heel ander begrip, dan in het rivierengebied)" En op blz. 62 van de Cursus "dijk: weg die een beek kruist".

Wat betekent dijk (uitgesproken: déék) nu in ons dialect? We kennen in Reusel de Postelse, Hulselse, Hoge Mierde, Lage Mierde, Arendonkse en Bladelse dijk, Hamelendijk, Laarakkerdijk en de Lange Dijk. Blijkens het huidige dialect (maar m.i. wijst ook de ligging van deze wegen erop) betekent dijk: in- of uitvalsweg van of naar een naburig dorp of gehucht. De Bont, Dialect van Kempehland, Vocabularium noemt op blz. 129 een dijk een enigszins verhoogde weg, die van het ene dorp door de hei naar het andere liep. A. Weijnen, Nederlandse Dialectkunde, 2de druk, blz. 71 zegt dat een dijk in Brabant een droogliggende weg is. Volgens Frank van Wijk houdt de oorspronkelijke betekenis van dijk verband met "graven". De betekenis heeft zich nu in twee richtingen ontwikkeld: verhoging, dam, verhoogde weg en poel, vijver. In de Kempen is het begrip dijk du niet wezenlijk anders als in het rivierengebied. Uit bovenstaande betoog blijkt uiteraard niet dat in de tijd van het ontstaan van akkerdorpen - in welk verband A.D. Kakebeeke de term dijk gebruikt - een dijk niet een weg die een beek kruist, geweest zou kunnen zijn.

3. Horst Cursus, blz. 63: "horst is kraupelhout".

De meest recente studie hierover is van T.L. Markey die in The Place-name Element hurst (-horst), Naamkunde 1972, blz. 35 zegt: "hurst/horst-toponiemen duiden meestal een verhevenheid aan, met secundaire be-groeiing na voorafgaande oorbarmaking door vuur." De meeste oorspronkelijke betekenis van horst zou dan zijn: brand, gloed, hitte. In vrijwel de gehele Kempen betekent horst hoogte of verhevenheid in een akker, op de hei, enz. Deze betekenis kunnen we ook in horst-toponymen vermoeden; Het definitieve bewijs geeft uiteraard de akker zelf.

Naast bekendheid met het plaatselijk dialect is kennis van de histo-rische ontwikkeling van het dialect van belang. Ook dit willen we met een paar voorbeelden toelichten.

4. 't hóóg Wultje.

Door een voorafgaande w of volgende l kan een klinker gerond worden, m.a.w. een i kan veranderen in een u onder invloed van een w of l, bijv. in Wullem (= Willem), wult (= wild), schuldereéj (= schilderij), wullen (= willen), gult (= gilde), Hul (via hil uit heel). Wultje kan het verkleinwoord zijn van wult (= wild). De betekenis is dan wildernis.

5. De Jucht.

In het Reusels dialect is hucht het meervoud van hócht, wat hoogte betekent. Om aan te tonen dat jucht indertijd kan zijn met hucht, vergelijken we de volgende nog bestaande uitspraakvarianten (de vormen met een j worden vrijwel niet meer gebruikt).

jerring - herring (= haring)
jebbet - hubbet (= wendakker of voorste schot van een kruiwagen of kar. Via hobet - hobort - hootbort uit hoofdbord ontstaan.)

Jörre - hörre (=Horen)
 jers - hers (=hierheen)
 jert - hert (=vloer)

Ik stel me de ontwikkeling van deze vormen als volgt voor: h wordt hj, de h valt af wegens zijn geringe sonoriteit, en de vormen met een j ontstaan, later verdwijnen de vormen met j onder invloed van het A.B.N. en de vormen met een h duiken weer op. Bijv. herring)hjerring(J.M.Renders, Stijgende digtongen in de dialecten van Noord-Brabant, A'dam 1946 blz. 22 geeft hjerring o.a. voor Huisel, Netersel en Eersel)en hjerring)jerring)herring, Alleen deze twee laatste vormen bestaan nog in het Reusels dialect. De veldnaam Jucht zou dus hoogtes kunnen betekenen.

Reusel, oktober 1974

W. van Gompel.

Uit "DE Koerier van Brabants Heem":

In het laatst verschenen nummer van "Naamkunde", jrg. 5 (1973), blz. 270-450, verscheen een artikel van J. Molemans: Bijdrage tot de bewonings- en ontginningsgeschiedenis van de Limburgse Kempen. -Wij vinden er verschillende zaken terug, die de schrijver ook behandelde op een van onze laatste Studiedagen in Boxtel.

vervolg van blz. 9

Voorts in devoor en agter Gevels te maken een enkele Vierkante Deur hoogseven ende breet vijfvoeten, en boven de Oost Deuren of ingang een vierkant glasraam van vijfvoeten. Wijders te stellen vier balken met zijn bovenwerk, deselve vlak tegens de balken Schuijns opgaande, beplankende sonder daar eenigh rond optoogh aan te brengen, het gebouw deklende met een panne Dak, de grond met gemeene plavijstenen beleggende en alles met een eenvoudige Couleur van Olijverf, sonder ornamenten off figuren doende verven.

Datvoorts de Supp. sullen moeten sorgen, dat dese nieuwe kerkschuur in maniere voorschreven voor den Eerste November van den Jare 1764 gebouwt ende voltooit sij, op poene van 't Effect deses te verliesen, met last omsake binnen den gestelden tijd voltrokken sijnde, daarvan kennisse tegeven aan den QuartierSchout van 't quartier van Kempenland, die mitsdesen bevolen word de bij haar hoogmogende Resolutie van den 28 Augustus 1761 vereijchte inspectie te doen, ende toetezien off in alle deelen aan deze hoogmogende Resolutie is voldaan.

Accordeert met voors: Register

Het stuk is getekend door 2 personen waarvan de namen niet helemaal duidelijk zijn. De eerste handtekening staat boven Accordeert enz. en kan zijn; J.H.Woltgers V.f. of J.J.Woltgers. Mogelijk is ook dat deze handtekening van voornoemde Thomas Smolders is. De tweede handtekening is van voornoemde heer Nagel.

H. Huybers.

HET PORTRET van BISSCHOP RYTHOVIUS
 in de parochiekerk van Riethoven.

In dit artikel dat al eerder in het parochieblaadje van Riethoven is afgedrukt, wil ik graag - op verzoek van het bestuur van onze kring - enige aandacht schenken aan het schilderij, dat inmiddels ietwat bekend is geworden door mijn artikel in Brabants Heem XXIV no 5 en een commentaar er op in no 6 (sept-okt. en nov-dec. 1972), alsmede in het laatste nummer dat onlangs is verschenen. (Jaargang XXVI, 1974 no 2.) In dit artikel en die commentaren gaat het om de latijnse tekst onder het portret, die een nogal opzienbarende fout bevat. Aangezien dit te specialistisch is en het bovendien in "Brabants Heem" voldoende is (en wordt) behandeld, laat ik deze kwestie hier onaangeroerd. Wel raad ik de "Rosdoek"-lezers aan, pagina 63 voor zich te leggen van Br.H. 1974 no 2, omdat daar een foto staat afgedrukt van het schilderij, die ik speciaal voor mijn studie heb laten maken en aan de redactie van Brabants Heem voor het artikel van A. van Gool op verzoek heb afgestaan. Het schilderij van Riethoven is één van de vier, die ik heb kunnen vinden, en die veel gelijkenis onderling met elkaar vertonen.

Twee schilderijen hebben een latijns onderschrift in dichtvorm n.l. het Riethovense en dat in Saint-Omer. De twee andere - te Ieper en te Veurne in Belgisch West Vlaanderen - hebben géén onderschrift.

Het schilderij - of liever de schilderijen - stammen uit het laatste kwart van de 16de eeuw, olieverf op doek. De bisschop is voorgesteld zittend in een armstoel en gekleed in een rochet, d.i. het korte koorhemd met sluitende mouwen, en met schoudermantel. Op zijn hoofd draagt hij een bonnet, ook wel baret genoemd, die de hoofdbedekking van de geestelijken is tijdens bepaalde gedeelten van de liturgische plechtigheden.

In zijn handen houdt hij een brevier. Op het Riethovense schilderij komt er nog een detail bij, een opengeslagen boek op een tafel.

Op de achtergrond links heeft het Veurnse schilderij het bisschopswapen, terwijl het Riethovense een perkament heeft met een voor het blote oog onleesbare tekst. Bij nadere inspectie blijkt hierin eenzestal latijnse zinnen een aantal belangrijke feiten uit het leven van de bisschop gememoreerd te worden.

In de eerste regel wordt vermeld hoe hij de derde en laatste zitting bijwoonde van het concilie van rente.

In de tweede regel dat hij in 1568 Egmond en Hoorne bij hun terechtstelling heeft bijgestaan.

In de derde dat hij op de vergaderingen van de Staten van Vlaanderen de debatten meesterlijk wist te leiden.

In de vierde regel dat hij zich met veel toewijding inzette voor zijn kerk en met veel overtuigingskracht de "afgedwaalden" weer wist te brengen tot de eenheid van het katholieke geloof.

In de vijfde wordt zijn overlijden gemeld te Saint-Omer op 9 oktober 1583.

In de zesde regel staat dat Ieper terecht trots mag zijn op zo'n leidsman en dat men zijn nagedachtenis steeds in ere moet houden.

Het schilderij van Saint-Omer stelt de bisschop voor in borstbeeld zonder wapen. Boven het hoofd staat in kernachtig latijn: "Hij hield op te leven te St. Omer in het jaar 1580(!)" Het zal wel altijd een raadsel blijven waarom hier een onjuist jaartal vermeld staat.

Onder het beeld staat de naam van de bisschop en een kort gedicht, een soort lofhymne op deze grote kerkvorst.

Verder geven het Ieperse en het veurnse schilderij uitsluitend het overlijden aan met jaar en dag: obiit.....

Wie de schilders zijn geweest heb ik nog niet kunnen achterhalen, maar zeker is, dat niet alle vier de schilderijen door een en dezelfde kunstenaar zijn vervaardigd.

Wat het latijnse onderschrift betreft kan met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid het auteurschap ervan toegekend worden aan de Zuid-Nederlandse historicus Antonius Sanderus (1582-1664). De zwarte lijsten - oorspronkelijk ook in Riethoven - doen vermoeden dat we hier staan voor het in vroeger

MARTINVS RITHOVIVS BRABANTVS
EPISCOPVS LIENSIS.

*Que micat in lato pietas doctrinae vultu.
Parus et antiquae religionis amor,
Est igitur Martinus tuus, quo posthinc terras
Pietra, quae tuas posthinc aduersus oves:
Quo calet Ipes, calet Gruby, calet alia Dilinge,
Sacra Trulentis Conchy acta calet.*

eeuwen algemeen voorkomend, doch thans sterk afnemend verschijnsel de nagedachtenis van bijzondere overledenen te eren door het ophangen in kerken van geschilderde of gebeeldhouwde memorietafels, die men gewoonlijk rouwborden noemt.

In de 16de eeuw waren deze borden klein en rond maar op het einde van die eeuw en begin 1700 werden ze in groter formaat en in vierkantsvorm uitgevoerd. Ten onrechte heeft men wel verondersteld dat alleen de nagedachtenis van belangrijke figuren uit de adellijke of de geestelijke stand met een rouwbord werd geëerd.

Archiefstukken wijzen uit, dat ook voor personen, die in verstandelijk of ander opzicht beneden de middelmaat waren bedeed, wel een rouwbord werd geplaatst. Zo kunt U in Groenlo een bord vinden dat voor mij zover mij bekend, uniek is in zijn soort. Het is het rouwbord van een vierling, geboren in 1648, die samen met de moeder in de kerk hun laatste rustplaats hebben gevonden. Het is de Ned. Hervormde kerk van Groenlo, vroeger de Sint Calixtuskerk.

"Anno 1648 in Martio (de maand maart) heeft een moeder alhier te Grols (Groenlo) bij eene dracht gebaert vier kinderen zijn t' samen gedoopt en omtrent 8 a 9 dagen hebbende geleefd, zijn gestorven en liggen met de moeder in desen hoeck begraven". In de 17de eeuw kwam er een voorname middenstand en een zich voornaam voelende ambtenarenstand op, die graag een familiegraf in de kerk wensten. Door de geringe ruimte echter - de kisten werden op elkaar geplaatst - was het niet mogelijk meer dan een grafsteen te plaatsen. Om nu nog meer iemands naam en nog meer zijn kwaliteiten voor het nageslacht te bewaren, liet men deze borden maken, waarop meer dan op welke steen ook de voortreffelijkheden van de overledenen konden worden opgesomd. Bovendien kostte een rouwbord slechts een klein deel van een monument en bood meer ruimte voor pracht en praal. In vele kerken met name in het Groninger land en ook in stad van Rythovius, Ieper zijn dergelijke borden nog aan de kerkmuren te bezichtigen.

Op de rouwborden die van eenvoudige uitvoering zijn, komt bij overledenen met familiewapen, uitsluitend het stamwapen voor, d.i. het oudste bekende wapen van het geslacht van de overledene in zijn oorspronkelijke vorm, zonder latere vermeerderingen. Zo is het stamwapen van ons nederlandsche vorstenhuis uitsluitend het wapen van Nassau zonder meer.

Op de meer luxueuze of uitgebreide borden werden ook de wapens aangebracht van de ouders, grootouders, overgrootouders van de overledenen, op wie het bord betrekking had.

Maar hier raak ik dan in de heraldiek verzeild en daarom wil ik er alleen nog van zeggen, dat voor het aanbrengen en onderhoud van dergelijke borden aan de kerk een vrij hoog recht betaald moest worden, jaarlijks te voldoen. Hoe groter bord en hoe meer wapens erop, des te hoger het bedrag, waar de welstand en voornaamheid naar afgemeten werd. Zoals met alles een kwestie van geld. Op de borden behoort de naam van de overledene te staan met in ieder geval de overlijdensdatum en het jaartal. Soms staan er enkele bijzonderheden uit het leven van de overledene bij en

is hijzelf in beeld gebracht in de houding of kleding passend bij zijn ambt.

Dit is nu typisch het geval met bisschop Rythovius, zoals die afgebeeld is op de vier genoemde schilderijen, waarvan er een als rouwbord of memorietafel in de kerk van Riethoven hangt. Gebruikelijk was zo'n bord te hangen in de kerk waar op min of meer officiële wijze een uitvaartdienst voor de overledene is gehouden. En inderdaad zien we een schilderij van de bisschop op dié plaatsen waar een uitvaart gevierd is. Vandaar dat er een hangt in Saint-Omer, dat thans Frans grondgebied is, maar in die tijd tot de Zuidelijke Nederlanden behoorde. Hij overleed hier aan de pestziekte in 1583 (9 okt.)

Nu zult u zich afvragen welke band er heeft bestaan tussen Saint-Omer en de bisschop van Ieper. Tegelijk met Rythovius werd tot bisschop van Saint-Omer benoemd Guillaume de Poitiers. Op zondag 2 november 1561 zouden ze te Brussel door kardinaal Granvelle tot bisschop worden gewijd. Maar Guillaume heeft na lang aarzelen zijn mandaat teruggegeven en afgezien van het ontvangen van de bisschopswijding.

Namens Koning Philips II laat de landvoogdes Margaretha van Parma reeds op 14 november aan de pasgewijde bisschop van Ieper weten, dat hij voorlopig ook het bisschopsambt in het bisdom van Saint-Omer moet uitoefenen, opdat ieder wete, dat Saint-Omer eveneens tot nieuw bisdom is verheven. "A ceste cause, estant si necessaire de pendant la vacation du dict siege episcopal avoir quelque personnaige qui le puist faire.... vous le veuillez à la meilleure commodité que pourrez, jusques à qu'il y aura evesque sur ledict lieu....."

(Algemeen rijksarchief van België te Brussel, liasse 595, folio 158). Rythovius heeft tot en met maart 1563 als bisschop van Saint-Omer ad interim gefungeerd. De nieuwbenoemde bisschop Gerard de Haméricourt, achtte het tot zijn plicht om aan zijn voorganger een erekanonikaat te verlenen, van de kathedraal van St. Omer. Vandaar de officiële uitvaart en het rouwbord aldaar.

In zijn testament, gedateerd 9 oktober 1578, schrijft Rythovius: "In geval bij mijn overlijden het kerkelijk beneficium te Ieper nog niet hersteld is kan de uitvaartdienst in mijn geboorte-

plaats Riethoven gehouden worden op kosten van het sterfhuis. In ieder geval zal te Riethoven een plechtige dienst volgens de aldaar bestaande gebruiken gehouden worden, zodat het niet nodig is mijn naaste familieleden uit te nodigen naar hier te komen, gezien de verre afstand."

Vandaar dit schilderij in Riethoven.

Voor Veurne en Ieper geldt hetzelfde. Ook hier werd op officiële wijze de uitvaart gehouden en herinnert een schilderij er nog aan.

En thans wil ik met u wat mijmeren over de tekst onder de schilderijen van Riethoven en St. Omer, en het waarom van deze teksten, echter zonder in te gaan op het "raadsel" van Riethoven. Het zijn zogenaamde "grafdichten".

In Riethoven is mij de vraag voorgelegd of rouwborden en memorietafels twee woorden zijn voor éénzelfde ding, zogenaamde synoniemen. Ofschoon beide woorden wel door elkaar gebruikt worden, en zelfs aan het woord "rouwbord" de voorkeur gegeven wordt, is deze voorkeur heel begrijpelijk als u bedenkt, dat memorietafel letterlijk betekent "schilderij ter herinnering aan een bepaald persoon". Hier staat het portret van een bepaald persoon op de voorgrond, terwijl op de rouwborden uitsluitend familiewapens of andere herinneringstekens voorkomen, zonder beeltenis van de persoon.

In Riethoven hangt dus een memorietafel.

Het is voor u misschien wel interessant te weten, dat ons bidprentje of doodsprentje in zekere zin traditie voortzet van de rouwborden en memorietafels. Het is een prentje waarop een godsdienstige voorstelling of soms ook het portret van de overledene staat afgebeeld. Op de achterzijde staan enige levensbijzonderheden en teksten uit de bijbel, of de liturgie of een gedichtje. De bedoeling is natuurlijk de gedachte aan de overledene levend te houden, de levenden op te wekken tot gebed en hen te troosten en te vermanen. Het gebruik van doodsprentjes is specifiek katholiek en vindt zijn oorsprong in Nederland. Vanaf 1668 kent men bidprentjes met geschreven tekst en vanaf 1730 met gedrukte tekst.

Al de oudste exemplaren komen uit Amsterdam. Van daar-

uit verspreidde zich het gebruik zowel over de noordelijke- als zuidelijke nederlanden, maar bleef nog voorbehouden aan de hogere standen. Na de franse revolutie werd het bindprentje stilaan gemeengoed in alle lagen der bevolking en vond het zijn weg naar andere landen met name Duitsland, Oostenrijk, Ierland en Frans Canada.

Als ik nu van de bidprentjes terugga naar de Riethovense memorietafel zien we inderdaad bijzonderheden vermeld van de bisschop, waarover ik in het begin een en ander gezegd heb. En onder het schilderij prijkt het gedicht in de 16de eeuwse kroniekstijl-latijn, waarin vermeld wordt hoe in 1561 de bisschop te Ieper in aanwezigheid van zeer veel mensen, van zijn zetel bezit nam, en onmiddellijk begon orde op zaken te stellen. Prachtig is hier het gebruik van het woord "Iares" dat zowel op de Ieperse bevolking slaat (de diocesanen) als op de eigen familie van de bisschop en in meer uitgebreide zin op zijn dorpsgenoten. Als een troost en als vermaan tevens hangt zijn portret in de kerk, om ook in deze onzekere tijden vast te houden aan de "zekerheid des geloofs" en "de goede strijd tot het einde toe te strijden". (I Tim. 6/12). Op het schilderij van Saint-Omer waarvan u hier een afdruk aantreft staat eveneens een merkwaardig gedicht van de priester-dichter Antonius Sanderus (1582-1664)

In kernachtig latijn zegt hij, de bisschop bij zijn naam aansprekend: Beste Martinus, wat straalt er van je gelaat een blijde glans van vroomheid gepaard gaande met grote geleerdheid; van welk een grote en zuivere liefde geef jij blijk voor de van oudsher overgeleverde (Katholieke) godsdienst. Jouw enthousiasme Martinus, waarmee je als herder je kudde hartverwarmend voorgaat, zal ook nog merkbaar zijn in een verre toekomst.

Van die begeestering die van je uitgaat, getuigt Ieper, waarvan je bisschop bent geweest, getuigt ook Leuven, waar je je inzette voor de universiteit alsmede Dillingen (een klein stadje aan de Donau in het West-Duitse Zwaben) waar Rythovius op verzoek van de bisschop van Augsburg, van 1549 tot najaar 1551 "gastdocent" is geweest aan de theologische hogeschool en tenslotte de documenten van het Concilie van

Trente, waaraan Je (in de periode 1562/63) zo'n belangrijk aandeel hebt gehad.

Zie hier voor de duidelijkheid nog eens de tekst voor de kenners van het Latijn onder u:

"Quae micat in laeto pietas doctrinaque vultu
Purus et antiquae religionis amor,
Est ignis, Martine, tuus, quo postuma torres
Pectora, quoque tuas pastor aduris oves:
Quo calet Ipra, calent Grudii, calet alma Dilinga
Sacra TRIDENTINI Concilii acta calent".

Ant. Sanderus Gandensis.

Als u in die verzen hoort van het enthousiasme, de bezielende kracht, die van des bisschops persoonlijkheid is uitgegaan, gedreven als hij was door zijn geest van diep geloof en liefde voor de Kerk, dan zal het u mogelijk bevreemden, dat hier zozeer de nadruk op gelegd wordt. Een reden is misschien het minder bekend feit, dat Rythovius een tijdlang als docent te Leuven voorkwam op de lijst van personen, die ketterse leerstellingen zouden verkondigen.

H. de Jongh (in zijn "L'Ancienne faculté de théologie de Louvain", Leuven, 1911, pag. 61) zegt: De faculteit gaf hun (Rythovius en een zekere Hessels) de zeer ernstige vermaning zich in hun colleges of openbare disputen te onthouden van het verkondigen of verdedigen van leerstellingen, die niet strookten met de algemeen erkende oude leer, zoals die te Leuven aan de studenten werd voorgehouden.

Het zou me veel te ver voeren, deze hele rel uit te doeken te doen, want een rel was het, maar ze heeft er wel toe geleid, dat Rythovius pas 19 mei 1556 mocht promoveren in de theologie hoewel reeds eerder, de 31ste augustus 1555 als dag van de promotie officieel was bepaald.

B.H.A. Fokkelman.
Eersel.N.Br.

Vragenlijst van de Heemkundige Werkgroep Reusel.

Het doel van deze vragenlijst is te achterhalen welke redenen men zoal gehad heeft voor het geven van achternamen.

Zo kan men bijv. naar grootvader van moederszijde genoemd worden, men kan Maria heten omdat men in de maand mei geboren is, of Erik omdat Pa dat zo'n mooie naam vindt, enz.

Er zijn talloze redenen denkbaar. Wij willen nu voor Reusel en andere plaatsen in de Kempen precies achterhalen hoe deze motieven zich in der tijd ontwikkeld hebben. Hiervoor hebben wij o.a. deze vragenlijst ontworpen. Uiteraard dienen uw gegevens uitsluitend voor bovenstaand doel; ze worden strikt vertrouwelijk behandeld. Bovendien kunt u volkomen anoniem blijven, omdat op het formulier nergens uw achternaam staat.

Toelichting

De voornamen graag opschrijven zoals ze in het bevolkingsregister voorkomen. Bij meer dan één roepnaam deze beide noteren, bijv. Peer en Peter, Gerrit en Gerard, enz. Als men tijdens zijn jeugd in Hulsel heeft gewoond, maar bijv. in Eindhoven in het ziekenhuis geboren is, dan dient men Hulsel als geboorteplaats op te geven.

1. Grootouders.A. Van vaders kant

	<u>grootvader</u>	<u>grootmoeder</u>
-voornamen	1.	1.
	2.	2.
	3.	3.
-roepnaam
-beroep
-godsdienst
-geboortedatum
-geboorteplaats

B. Van moeders kant

	<u>grootvader</u>	<u>grootmoeder</u>
-voornamen	1.	1.
	2.	2.
	3.	3.
-roepnaam
-beroep
-godsdienst
-geboortedatum
-geboorteplaats

2. Vader van het gezin.

- voornamen 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- roepnaam
- godsdienst
- beroep
- geboorteplaats en -datum

3. Moeder van het gezin.

- voornamen 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- roepnaam
- godsdienst
- beroep (evt. vóór 't huwelijk)
- geboorteplaats en -datum

4. De Kinderen.

A. geb. datum	roepnaam	reden
.....
	voornamen	
	1.
	2.
	3.
	4.
B. geb. datum	roepnaam	reden
.....
	voornamen	
	1.
	2.
	3.
	4.

toelichting: zie blz.